

► Edikt z Fontainebleau odvolávající edikt nantský (1685)

Historický úvod:

Edikt z Fontainebleau, známý také jako odvolání ediktu nantského, byl vydán francouzským králem Ludvíkem XIV. 18. října 1685. Odvolává v něm povolení protestantského, tedy kalvínského náboženství na území Francie. Calvinisti, nazývaní též hugenoti, byli již za vlády Ludvíka XIII. a kardinála Richelieua vystaveni nejrůznějším právním ústrkům a znevýhodňování. To pokračovalo po nástupu Ludvíka XIV. a jeho prvního ministra, kardinála Mazarina, i po roce 1661, kdy se Ludvík chopil své vlády. Sám revokační edikt byl potom připisován vlivu Ludvíkovy milenky (a později tajné manželky), madame de Maintenon. V důsledku zákazu bohoslužeb nastalo skrývání se tajných protestantů v odlehlých (zejména horských) oblastech Francie, ze země zároveň probíhal rozsáhlý exodus hugenotů. Mezi nimi se nacházela kromě prostých venkovanů i řada řemeslníků a bohatých obchodníků, jejichž počet se brzy přiblížil milionu. Útočiště našli především v Anglii, Spojených provinciích a zejména v Braniborsku, kde je přivítal kurfiřt Fridrich Vilém a připravil jim postupimským edikem podmínky, aby zde našli nový domov: v Berlíně následně založili školu i veliký kostel (Französischer Dom). Počet obyvatel města se zvýšil o třetinu. V samotné Francii platil edikt z Fontainebleau až do roku 1787, kdy jej v předvečer francouzské revoluce odvolal Ludvík XVI. Svobodu náboženství zaručila o dva roky později Deklarace práv člověka a občana. V říjnu 1985, tedy 300 let po vydání ediktu, se všem exulantům omluvil francouzský prezident François Mitterand.

Vydání a uchování pramene v originále a dalších jazykových mutacích:

Francouzský originál je tištěný, a je tedy uložen v řadě paměťových institucí, zároveň je přístupný také online:

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b86224359/f10.item.r=edit+fontainebleau+1685.langFR>;

anglický překlad:

<https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1685revocation.asp>.

PŘEKLAD (z francouzského originálu přeložila Hana Fořtová, plné znění):

Edikt krále týkající se zákazu jakkoli veřejně praktikovat R. P. R.¹ v jeho království

Ludvík, z Boží milosti král Francie a Navarry, všem přítomným a budoucím, [posílá] pozdrav.

Král Jindřich Veliký, náš předek slavné paměti, chtěje zabránit tomu, aby mír, který zajistil svým poddaným po velkých ztrátách, které utrpěli trváním občanských válek a cizích válek, byl narušován domněle reformovaným náboženstvím, jak k tomu docházelo za vlád jeho královských předchůdců, upravil ediktem vyhlášeným v Nantes v měsíci dubnu roku 1598 způsob, jakým se mělo jednat s příslušníky tohoto řečeného náboženství, [určil] místa, kde toto náboženství budou moci praktikovat, stanovil zvláštní soudce pro výkon spravedlnosti a konečně pomocí jednotlivých článků zajistil vše, co považoval za nezbytné pro udržení klidu ve svém království. [Učinil tak], aby zmenšil nevraživost, která byla mezi stoupenci jednoho a druhého náboženství, a aby lépe mohl, jak se k tomu rozhodl, pracovat na návratu do církve těch, kteří se tak snadno od ní vzdálili. A vzhledem k tomu, že vůle krále, našeho předka, nemohla být vykonána kvůli jeho předčasné smrti a že samotný výkon tohoto ediktu byl přerušen během doby nezletilosti našeho vysoce ctěného pána a otce slavné paměti novými porušeními ze strany příslušníků řečeného R. P. R., vedla tato narušení k tomu, že byli [tito příslušníci] zbaveni různých výhod, které jim byly přiznány řečeným ediktem. Přesto král, náš zesnulý ctěný pán a otec, využívaje své obvyklé shovívavosti, jim přiznal nový edikt v Nîmes v měsíci červenci roku 1629, jehož prostřednictvím byl opět zajištěn klid. Řečený zesnulý král, poháněný stejným duchem a stejným zanícením pro náboženství jako král, náš předek, se rozhodl využít tohoto klidu, aby uskutečnil svůj zbožný záměr. Avšak k válkám s cizinci došlo nedlouho poté, takže od roku 1635 až do příměří uzavřeného roku 1684 s evropskými vladaři bylo v království jen málo času bez nepokojů, nebylo možné vykonat pro náboženství nic dalšího než snížit množství bohoslužeb domněle reformovaného náboženství zákazem těch, které byly prováděny v rozporu ke stávajícím ediktům, a zrušit smíšené soudy, jejichž zřízení bylo pouze dočasné. Konečně Bůh dovolil, aby se naše národy mohly těšit z dokonalého klidu a abychom ani my nebyly zaměstnáni péčí o jejich ochranu před našimi nepřáteli, takže jsme mohli využít tohoto příměří, které jsme umožnili, abychom se mohli úplně oddat hledání prostředků, jak úspěšně zajistit cíl našich zesnulých královských předků, který jsme přijali v okamžiku našeho nástupu na trůn. Nyní [...] vidíme, že vděčíme Bohu za to, že naše péče dosáhla cíle, který jsme si předsevzali, neboť nejlepší a největší část našich poddaných řečeného R. P. R. přijala katolické náboženství. A tím spíše výkon ediktu nantského a všeho, co bylo nařízeno ve prospěch řečeného R. P. R., je zbytečné, takže jsme usoudili, že nemůžeme učinit nic lepšího, abychom natrvalo smazali paměť na nepokoje, zmatky a zlo, které rozvoj tohoto mylného náboženství v našem království způsobil a které vedlo k uvedenému ediktu a k několika dalším ediktům a deklaracím, jež mu předcházely, nebo které byly přijaty v jeho důsledku, než zcela odvolat řečený edikt nantský a zvláštní články, které byly vydány v jeho důsledku, a vše, co bylo od té doby vykonáno ve prospěch řečeného náboženství.

1 Francouzská zkratka R. P. R. znamená „religion prétendue réformée“ (česky „domněle reformované náboženství“). Oficiální označení kalvínského náboženství ve Francii. Bylo používáno v královských ediktech, protestanti se proti tomu bouřili.

I. Necht' je známo, že jsme z těchto příčin a jiných, které nás vedou, a za našeho vědomí, plné moci a královské autority, tímto trvalým a neodvolatelným ediktem odvolali a zrušili, odvoláváme a rušíme edikt krále, našeho řečeného předka, vyhlášený v Nantes v měsíci dubnu roku 1598 v celé jeho šíři. Souhrn jednotlivých článků z druhého května, dekrety k nim vydané a edikt vyhlášený v Nîmes v měsíci červnu roku 1629 prohlašujeme za neplatné, jako by nebyly nikdy přijaty. Souhrn všech oprávnění poskytnutých těmito [ustanoveními] stejně jako jinými edikty, dekrety a rozhodnutími ve prospěch lidí řečeného R. P. R., ať již jsou jakékoli povahy, zůstávají, jako by nikdy nebyly přijaty. V důsledku toho chceme a přejeme si, aby všechny chrámy stoupenců řečeného R. P. R. umístěné v našem království, v našich krajích, zemích a panstvích pod naší vládou byly neprodleně zbořeny.

II. Zakazujeme našim poddaným řečeného R. P. R., aby se od nynějška shromažďovali za účelem praktikování řečeného R. P. R. na jakémkoli místě nebo v soukromém domě pod jakoukoli záminkou. To stejné platí jak pro praktikování [protestantského náboženství], tak pro rozsudky, i kdyby byly tyto v souladu s rozsudky naší rady [našich soudních orgánů].

III. Stejně tak zakazujeme všem šlechticům jakéhokoli postavení, aby praktikovali [protestantské náboženství] ve svých domech a na svých lénech, ať již jsou tato léna jakékoli povahy, to vše pod trestem uvěznění a konfiskace majetku každého našeho poddaného, který by toto náboženství praktikoval.

IV. Výslovně nařizujeme všem pastorům řečeného R. P. R., kteří nebudou chtít konvertovat a přijmout katolické, apoštolské, římské náboženství, aby opustili naše království a země pod naší vládou do dvou týdnů po vyhlášení tohoto našeho ediktu, aniž by zde mohli nadále pobývat; ani nemohou během těchto dvou týdnů pod trestem galejí jakkoli kázat a hlásat slovo boží.

V. Chceme, aby se ti pastoři, kteří konvertují, těšili během svého života a jejich vdovy po jejich smrti v době trvání jejich vdovského stavu veškerého zproštění daní a ubytování vojáků stejně, jako se těšili v době, kdy byli pastory. Kromě toho dáme vyplatit těmto pastorům po dobu jejich života penzi, která bude o třetinu vyšší než plat, který dostávali coby [činní] pastoři, přičemž polovinu této penze budou dostávat jejich ženy po jejich smrti, dokud setrvávají ve vdovském stavu.

VI. Jestliže si kterýkoli z řečených pastorů přeje stát se advokátem nebo získat titul doktora práv, chceme a zamýšlíme, že budou zproštěni tří let studia předepsaných našimi dekrety a že poté, co projdou řádnými zkouškami a budou jimi shledáni způsobilými, budou přijati za doktory, přičemž zaplatí pouze poloviční poplatek, který je ve zvyku za tímto účelem platit na každé univerzitě.

VII. Zakazujeme soukromé školy pro vzdělávání dětí řečeného R. P. R. a všeobecně všechny věci, které by mohly znamenat jakýkoli ústupek ve prospěch řečeného R. P. R.

VIII. Ohledně dětí, které se narodí lidem řečeného R. P. R., chceme, aby byly od nynějška pokřtěny [katolickými] faráři ve farnostech. Výslovně přikazujeme otcům a matkám, aby je za tímto účelem posílali do kostelů pod pokutou pěti set liber, která může být podle potřeby zvýšena. Děti budou následně vychovány v katolickém, apoštolském, římském náboženství. Výslovně přikazujeme místním soudcům, aby na to dohlédli.

IX. Abychom projevili naši shovívavost vůči těm poddaným řečeného R. P. R., kteří odejdou z našeho království, z krajů a zemí pod naší vládou před vydáním tohoto ediktu, chceme a zamýšlíme [následující]: V případě, že se vrátí do čtyř měsíců ode dne jeho zveřejnění, bude jim umožněno získat zpět své jmění, aby se z něj těšili tak, jak by to bývali mohli dělat, kdyby zde byli zůstali. Naproti tomu majetek těch, kteří se během těchto čtyř měsíců nevrátí zpět do našeho království, do krajů a zemí pod naší vládou, které opustili, bude zabrán v důsledku našeho dekretu z dvacátého srpna tohoto roku.

X. Výslovně a opakovaně zakazujeme všem našim poddaným řečeného R. P. R., aby oni, jejich ženy a děti odešli z našeho království, z krajů a zemí pod naší vládou, aby z něj vyváželi svůj majetek a své věci pod trestem galejí pro muže a trestem vězení a propadnutí majetku pro ženy.

XI. Chceme a zamýšlíme, aby dekrety vydané proti opětovným odpadlíkům byly vykonány podle jejich formy a doslovného znění.

XII. Dále mohou lidé řečeného R. P. R. v očekávání toho, než se Bohu zlíbí je osvitit jako ostatní, setrvat v městech a na místech našeho království, krajů a zemí pod naší vládou a pokračovat zde ve svém obchodování a těšit se ze všeho majetku, aniž budou obtěžováni nebo znepokojováni pod záminkou řečeného R. P. R., ovšem za podmínky, jak je řečeno, že nebudou [toto náboženství] praktikovat, že se nebudou shromažďovat pod záminkou modliteb nebo provádění kultu řečeného R. P. R. jakékoli povahy pod výše řečeným trestem uvěznění a zabránění majetku. O toto žádáme naše milované a důvěryhodné radní, členy našich parlamentů, našeho účetního dvora, našeho daňového dvora, naše rychtáře, koňšely, probošty a naše další soudce a úředníky, kterým to přísluší, a jejich pobočníky, aby dali přechíst, zveřejnit a zaevidovat tento náš edikt v jejich dvorech a v jejich soudních obvodech, a to i v době soudních prázdnin, a aby dbali na jeho uchovávání a dodržování bod po bodu, aniž by proti němu jednali nebo aniž by umožnili proti němu jednat, neboť taková je naše vůle. A aby to byla pevná a stabilní věc jednou provždy, dali jsme umístit pečeť na toto řečené.

Vyhlášeno ve Fontainebleau v měsíci říjnu v roce 1685, za čtyřicátého třetího roku naší vlády. Podepsán Ludvík, viděl Le Tellier a skrze krále Colbert. Opatřeno velkou pečetí ze zeleného vosku na červeném a zeleném hedvábí.

■ Historické otázky přímé

(odpověď lze nalézt v samotném textu):

1. Jak Ludvík XIV. vysvětluje důvody pro odvolání ediktu nantského a proč k tomu nepřistoupil dříve?
2. Na které své předky se ve svém konání odvolává?
3. Jak má být postupováno v případě výchovy dětí protestantů?
4. Jakými tresty hrozí těm, kteří neuposlechnou a budou nadále praktikovat protestantské bohoslužby?
5. Jaké odměny slibuje pastorům, kteří konvertují ke katolicismu?

■ Historické otázky kontextuální

(otázka vychází z textu, odpověď je třeba nalézt s pomocí dalších textů, např. učebnice, internetu atd.)

1. Znáte podobný příklad zrušení dříve povoleného náboženství v jiných evropských zemích 16. a 17. století?
2. Které ozbrojené konflikty jsou míněny pojmy „občanské a cizí války“?
3. Na jakou událost francouzských dějin reagoval zmiňovaný dekret z Nîmes?
4. Co si představujete pod trestem galejí?

■ Vazba na rámcový vzdělávací program pro gymnázia:

RVP G: [student] popíše základní rysy reformace a protireformace, vysvětlí důsledky pro další evropský i světový vývoj